

MEGHÍVÓ

ÁLOM, TRAUMA, PSZICHOANALÍZIS

Műhelykonferencia Heller Ágnes tiszteletére

PTE BTK Pszichológia Doktori Iskola, Elméleti Pszichoanalízis Program

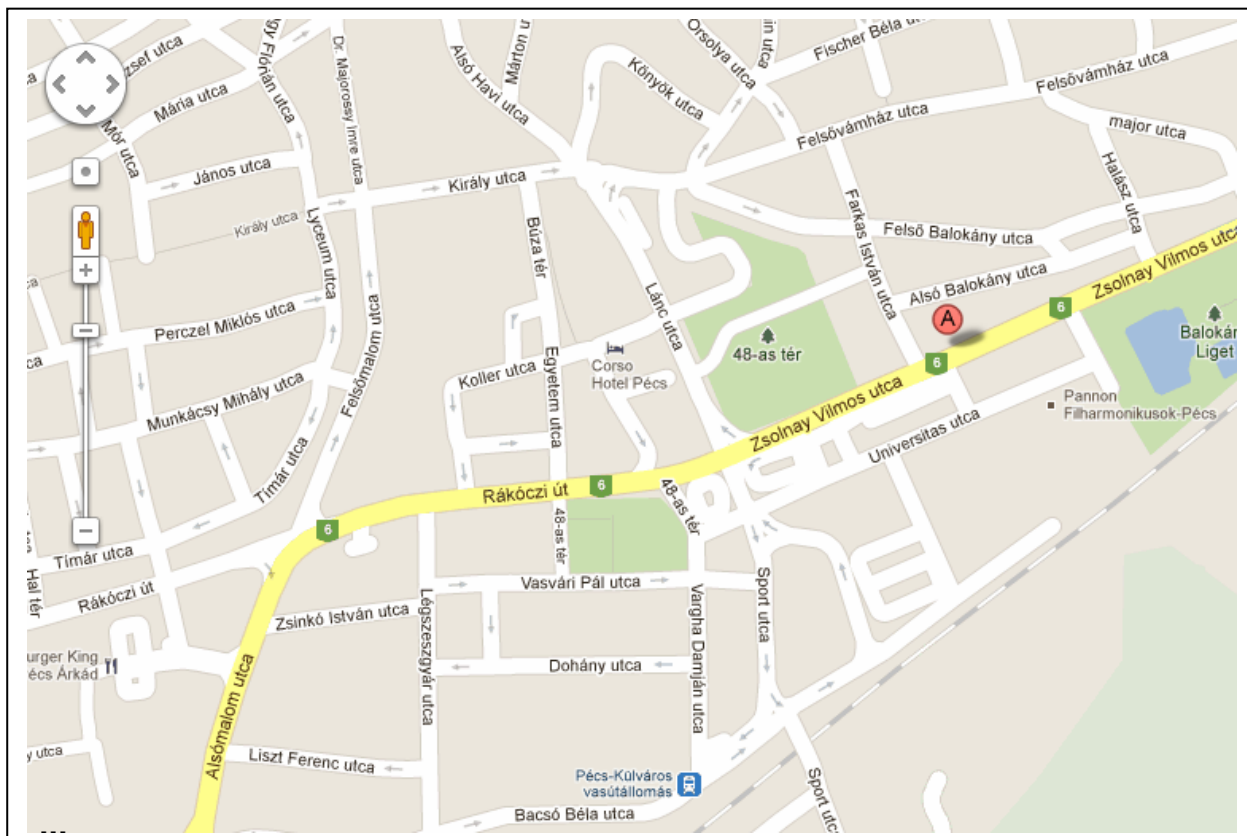
PÉCS Zsolnay-negyed, 2012. április 18.

Hogyan válhat filozófiai vizsgálódás tárgyává legrejtélyesebb és legbensőbb szubjektív élményeink egyike, az álom? Hogyan viszonylik az álom filozófiai megközelítése a klasszikus és a modern pszichoanalitikus álomelméletekhez? Miképpen használható az álommunka a pszichoterápiás gyakorlatban? Mi a tudattalan státusza a pszichoanalízisben és a fenomenológiában, tudattalan élményeink hogyan alakítják identitásunkat? Mi a pszichés trauma jelentősége az egyén élettörténetében, elbeszélhetők-e a traumatikus események? Hogyan alakítja a megélt trauma a művészi alkotás folyamatát? Mi az értelem és a szenvedély viszonya a pszichoanalízisben?

Ilyen és hasonló kérdéseket jár körül a PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskolája elméleti pszichoanalízis programjának műhelykonferenciája, amelyet Heller Ágnes két újabb könyve, a *Trauma* (2006) és *Az álom filozófiája* (2011) témáihoz kapcsolódva rendezünk. A konferencia meghívott vendég-előadója Heller Ágnes akadémikus.

HELYSZÍN

PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék
7622 Pécs,
Zsolnay Vilmos utca 16.
E 25-ös épület 2. emelet

A vasútállomásról a 31, 31/A és 43-as számú helyi járatú autóbuszokkal, az autóbusszállomásról pedig a 21-es és 60-as számú járatokkal érhető el a Zsolnay-negyed.

PROGRAM

11.15 – 11.25	Erős Ferenc DSc, egyetemi tanár, PTE BTK Pszichológiai Intézet <i>Megnyitó</i>
	I. TRAUMA ÉS IDENTITÁS
11.25 – 11.45	Pintér Nóra Judit PhD, pszichológus, esztéta <i>Traumatizált és tudattalan identitás</i>
11.55 – 12.15	Kroó Adrienn PhD hallgató, PTE BTK Pszichológiai Intézet <i>A trauma fogalmának fejlődése és a traumafelfogások pszichoanalitikus szemszögből</i>
12.25 – 12.45	Lénárd Kata PhD, egyetemi adjunktus, PTE BTK Pszichológiai Intézet <i>A metaforáktól a neuropszichoanalízisig</i>
12.55 – 13.40	EBÉDSZÜNET
	II. ÁLOM
13.40 – 14.10	Heller Ágnes filozófus, professor emeritus, az MTA rendes tagja <i>Az álom logikája</i>
14.20 – 14.40	Bókay Antal DSc, egyetemi tanár, PTE BTK Irodalomtudományi Intézet <i>A szubjektum teremtése és megismerése – a pszichoanalitikus álomfelfogásról</i>
14.50 – 15.10	Dr. Stark András pszichiáter, pszichoterapeuta PTE ÁOK Mentálhigiénés Intézet <i>Álom-munka a DREAM-terápiában</i>
15.20 – 15.40	Bozsoki Petra egyetemi hallgató, PTE BTK Irodalomtudományi Intézet <i>Az elképzelt és megálmodott Na'Conxypan</i>
15.50 – 16.10	KÁVÉSZÜNET
	III. PSZICHOBIOGRÁFIA
16.20 – 16.40	Kőváry Zoltán PhD, egyetemi tanársegéd, SZTE BTK Pszichológiai Intézet <i>Az "életút"-tól a "struktúraösszefüggések"-ig. Dilthey, Freud és a pszichobiográfia</i>
16.50 – 17.10	Kovács Petra PhD hallgató, PTE BTK Pszichológiai Intézet <i>„Ringass emlékekkel teli föld...” A gyermekkor rémei Radnóti Miklós életművében</i>
	IV. ÉRZET ÉS RÁCIÓ
17.20 – 17.40	Szummer Csaba PhD, pszichológus <i>Freud vállalkozásának tragikus heroizmusa</i>
17.50 – 18.10	Ács Eszter Mónika PhD hallgató, PTE BTK Pszichológiai Intézet <i>Az érzet ereje</i>

ELŐADÁSOK

I. TRAUMA ÉS IDENTITÁS

1. Traumatizált és tudattalan identitás

Pintér Judit Nóra PhD, pszichológus, esztéta

A narratív identitás Ricoeur által kidolgozott elmélete a személyes identitást érintő több kérdésre plauzibilis megoldást ad, azonban léteznek olyan fenomének, amelyek megkérdőjelezik az elmélet átfogó érvényét, ilyen a trauma vagy éppen a nosztalgia.

A trauma esetében egy olyan eseménnyel van dolgunk, amely radikalitásával és jelenkarakterével ellenáll a szubjektum azon integrálási kísérleteinek, amellyel egy értelmezhető elbeszélés keretei között akarja tudni azt. A nosztalgia tekintetében pedig azt látjuk, hogy általa a múltat hiányként éljük meg, ha tetszik veszteségként birtokoljuk, továbbá sokszor nem is vagyunk tudatában bizonyos helyzetekhez fűződő mély kötelékeinknek, amíg valamilyen asszociáció elő nem hívja azokat. A trauma és a nosztalgia tehát éppen azt az időszámítást bontják meg, amelynek egy elbeszélés a felállítására törekszik, sőt, amelyben az elbeszélés maga létrejöhet. Ezek a fenomének megkérdőjelezik az identitás – kizárólag – narratív természetét, mert megmutatják, hogy nem minden elmesélhető, amit megélünk, de attól még része az identitásunknak. Számos olyan élmény ér minket, amely sokkal inkább csupán nyomot hagy rajtunk, nem pedig értelmileg megfejtve reprezentálódik önértelmezéseinkben – azaz sok értelem szimbolikusan fejeződik ki identitásunkban, nem pedig egy történetben mi fejezzük ki. Úgy tűnik tehát, hogy identitásunk a husserli tudatfolyam mintájára egy áramló fenoménhez hasonlít, átmosva a freudi tudattalannal.

2. A trauma fogalmának fejlődése és a traumafelfogások pszichoanalitikus szemszögből

Kroó Adrienn PhD hallgató, PTE BTK Pszichológiai Intézet

PTE BTK

A pszichés trauma mint jelenség az emberiséggel egyidős, azonban a gyógyító szakma és tudományos világ először a 19. század végén kezdett el komolyabban foglalkozni a területtel. A pszichés trauma vizsgálatát és kezelését egyrészt a tömeges háborúk és szerencsétlenségek tapasztalata lendítette meg, másrészt egy akkoriban új tudományterület, a pszichoanalízis járult hozzá a fogalom és elméletek fejlődéséhez. Máiig sem létezik egységes meghatározása a pszichés traumának, miközben a populáris használata is egyre elterjedtebb annak ellenére, hogy számos kutató felhívja a figyelmet arra, hogy a trauma nem relatív esemény. Az előadás röviden bemutatja a trauma fogalmának fejlődését és a legfőbb kialakuló trauma-elméleteket, különös hangsúllyal a pszichoanalízis szerepére.

3. A metaforáktól a neuropszichoanalízisig

Lénárd Kata PhD, egyetemi adjunktus, PTE BTK Pszichológiai Intézet

Gyakran használjuk a mindennapi életben és különböző filozófiai diskurzusokban azt a gondolatot, hogy gyermekkori tapasztalataink „belénk írják magukat”, „megszönek bennünket”. Úgy tűnik, hogy ez a szép metafora ma már különböző neurológiai, idegtudományi eljárásokkal igazolható. A korai érzelmi tapasztalatok szó szerint beépülnek a fejlődő idegrendszerbe. Részben a

gyermekbántalmazás sokkoló adatainak eredményeképpen ezek a kutatások a gyermekkori traumatizáció, elhanyagolás, kötődési trauma tárgykörében születtek.

Az affektív és kognitív idegtudományok, a neuropszichoanalízis (Shore, 2001; Fosha, 2003; Gerhardt, 2009; Nelson, 2009; Pally) a korai bántalmazásnak, kapcsolati traumatizációnak az idegrendszer fejlődésével, az érzelemszabályozás módjával és az intergenerációs transzmisszióval való kapcsolatát kutatva arra az eredményre jutottak, hogy a korai traumatizáció, elhanyagolás, rossz bánásmód meghatározza a jobb félteke, a szubkortikális struktúrák és a prefrontális kéreg struktúrájának és funkcióinak fejlődését, negatívan befolyásolja az érzelemreguláció alakulását, valószínűsíti a D típusú (dezorganizált/dezorientált) kötődés kialakulását, növeli a trauma transzmissziójának veszélyét, és csökkenti a reziliencia erejét.

Mindezek ellenére, az agyi plaszticitás eredményeképpen, abban az esetben, ha a gyermek számára elérhető egy biztonságot jelentő kötődési személy, lehetőség nyílik a reparációra. Beebe, Lachman, Stern úgy gondolkodnak a belső reprezentációkról, mint amelyek folyamatosan strukturálódó, konstruálódó, nem állandó mintázattal jellemezhető képződmények. Stern Ricoeur gondolatát kölcsönvéve úgy fogalmaz, hogy a kapcsolati reprezentációk sémahálózata folyamatosan újra „montázsolódik”, az aktuális jelen érzelmi kapcsolatainak függvényében.

II. ÁLOM

4. Az álom logikája

Heller Ágnes filozófus, professor emeritus, az MTA rendes tagja

5. A szubjektum teremtése és megismerése – a pszichoanalitikus álomfelfogásról

Bókay Antal DSc, egyetemi tanár, PTE BTK Irodalomtudományi Intézet

Feltételezésem az, hogy az álom freudi újrafelfedezése, a pszichoanalízis alapeszméjeként megfogalmazott álom és álomfejtés az autonóm, kreatív bensőség megismerésének és megteremtésének radikálisan új útját jelölte ki. Freud elgondolása, és az őt követő pszichoanalitikus terapeuták és elméletírók elmélete és gyakorlata egy olyan heterogén személyességet tudtak tudatosítani és alakítani, amellyel jelentősen kibővítették a karteziánus szelf-fogalmat és az egyén modern utáni felfogásának alapjait építették ki. Maga Freud is egy logocentrikus és egy heterogeneitásra építő álom-felfogás között ingadozott.

Előadásomban ez utóbbinak, a vágy és értelem peremén, kapcsolatában megmutatkozó heterogén bensőségként felfogott álomnak a kereteit vizsgálom az ébrenlét és alvás, az energia és logika, a szemantika és hermeneutika, a nyelviség és képiség, illetve a forma és tartalom fogalom párijai mentén.

6. Álom-munka a DREAM-terápiában

Dr. Stark András pszichiáter, pszichoterapeuta PTE ÁOK Mentálhigiénés Intézet

Húsz éve alakult meg Pécsen a Dinamikus Rövidterápiás Egyesület és Alkotó Műhely – REAM-, az egyetlen, nem budapesti székhelyű, módszerspecifikus pszichoterápiás Egyesület. A pécsi pszichoterápiás iskolában dolgoztuk ki az analitikus rövidterápia e módszerét, melynek

középpontjában az álom-munka áll. A tíz- huszonöt üléses, szemtől szemben történő terápiás folyamatban az álommal történő foglalkozás elsősorban nem interpretatív, hanem a páciens és a terapeuta kapcsolatának megértését, dinamizálását, facilitálását szolgálja. Előadásomban e terápiás munka alapvonalait szeretném bemutatni.

7. Az elképzelt és megálmodott Na'Conxypan

Bozsoki Petra egyetemi hallgató, PTE BTK Irodalomtudományi Intézet

Weöres Sándor Dalok Naconxypan-ból című verse a címmel, a szövegben megjelenő konkrét (a festőre történő) utalással, valamint hasonló stilisztikai eszközök egybejátszatásával a Gulácsy Lajos festő által (képzőművészeti alkotásaival és szövegeivel) megteremtett Na'Conxypan-világot idézi. Weöres verse azonban nemcsak egyszerű ihletadó forrásként kezeli a Gulácsy-képeket, nemcsak az intermedialitás jelenségét játssza ki, hanem át is értelmezi azokat. Ennek egyik megnyilvánulásának tekinthető az a szempont, hogy Gulácsy fantáziavilágából Weöres szürrealisztikusnak tekinthető poétikai eszközökkel álomvilágot formál. Előadásomban azt vizsgálom, hogy a fantáziavilág, a vágyálom álomvilágként kezelése hogyan módosíthatja egyrészt a képek értelmezését, másrészt önmagában az álomhoz való viszonyulásmódot.

III. PSZICHOBIÓGRÁFIA

8. Az "életút"-tól a "struktúraösszefüggések"-ig. Dilthey, Freud és a pszichobiográfia

Kőváry Zoltán PhD, egyetemi tanársegéd, SZTE BTK Pszichológiai Tanszék

A Freud munkásságából eredeztethető pszichobiográfia a 80-as években kialakuló „narratív fordulat” óta ismét népszerű kutatási módszerek számát, elsősorban az USA-ban. Az amerikai pszichológia a pragmatista hagyományoknak megfelelően nemigen reflektál az általa használt nézőpontok történeti gyökereire és hagyományaira; így van ez a pszichobiográfiával is. A kortárs pszichológiai élettörténet-elemzésben például fontos szerepet kap az értelmezés iteratív jellege, ám egyik szerző sem utal arra, hogy az tökéletesen leképzi a Dilthey, Heidegger és Gadamer által hangsúlyozott hermeneutikai kör szerkezetét. Az előadásban a hermeneutika (és az életfilozófia) szerepét igyekszem tisztázni a pszichobiográfiai módszer genealógiájában, ami az életrajzírás, a patográfia és a pszichoanalízis mellett a negyedik legfontosabb történeti előzménye a pszichológiai életrajz-elemzésnek. Külön kitérek Wilhelm Dilthey munkásságára, aki amellet, hogy írásaiban az egyéni életút jelentésének, „struktúraösszefüggéseink” fontosságát és a történelmi és pszichológiai szemlélet integrálásának fontosságát hangsúlyozta, a művészi kreativitás meghatározói után kutatva maga is írt pszichobiográfiai jellegű munkákat. Dilthey tanítványán, Eduard Sprangeren át közvetlenül is befolyásolta az amerikai személyiségpszichológia fejlődését, mivel Spranger irányította Gordon W. Allport európai posztdoktori tanulmányait. Allport így közvetve Diltheytől vette át az idiografikus szemléletet, a megértés (*Verstehen*), valamint a biográfiára alapozó megközelítés fontosságát a személyiségkutatásban, amelynek nyomán maga is azt vallotta, hogy „végső soron az élettörténet az az alapvető kritérium, amelyhez valamennyi más módszert mérni kell.”

9. „Költő vagyok és senkinek se kellek”

Identitásformáló események Radnóti Miklós életében

Kovács Petra PhD hallgató, PTE BTK Pszichológiai Intézet

Radnóti Miklós tizenkét évesen – édesapja halálát követően – szembesült azzal, hogy édesanyja és ikertestvére születésekor meghaltak. „*S akkor elkezdődött valami, amiről csak verset lehet írni...akkor kezdődött volna az ifjúság?*” De akkor kezdődött az az identitáskeresési folyamat is, melyet elemzésemben Radnóti prózáján keresztül kísérlek meg nyomon követni. A költő ugyanis átmenetileg a lírai formák biztonságát is feladta, hogy prózájában szabadon, álomszerűen eleveníthesse fel és szelídhessen meg a gyermekkor emlékeit. Az *Ikkrek hava* című novella kapcsán olyan lélektani kérdésekkel foglalkozhatunk, mint a traumafeldolgozás és műfajváltás kapcsolata, a múlt és jelen furcsa keveredése az emlékezés folyamatában vagy a szavak ereje által megteremtett identitás illúziója.

IV. ÉRZET ÉS RÁCIÓ

10. Freud vállalkozásának tragikus heroizmusa

Szummer Csaba PhD, pszichológus

Freud pszichoanalízisében az újkori gondolkodás két ellentétes tendenciáját hibridizálta, a modernitás naturalizáló-reduktív attitűdjét a romantikus mozgalom ez ellen fellépő antinaturalista-értelmező hagyományával. Ez a keresztezés mind módszerére, mind pedig antropológiájára igaz a pszichoanalízisnek. A freudi vállalkozás tragikus heroizmusát az adja, hogy az ösztön-én a posztromantika szerzőire jellemző démonizálódott természetfogalom örököse. Freud pontosan úgy ítéli meg az értelem és a szenvedélyek közötti erőviszonyokat, mint Schopenhauer és Nietzsche. Ennek ellenére nem mond le arról, hogy a démonizálódott természettel szemben a kontroll attitűdjét érvényesítse.

11. Az érzet ereje

Ács Eszter Mónika PhD hallgató, PTE BTK Pszichológiai Intézet

„...megmagyaráztuk bár, de mégsem elég bizodalmas otthonunk a világ....megmarad az embernek a tegnapi utca, és puha-lágy hűségünk egy-egy régi szokáshoz, mely jól érzi magát náluk és el sose hagy már... - kinek ne maradna meg ő is, a vágyva vágyott szelíden csalató, a magányos szív súlyos próbája!” (Rilke: *Kilencedik elégia*) Az előadásban az én-élmény otthonosságát, folytonosságát, hasadékait vizsgálom a fenomenológiai mezőt faggatva, melyben a tudatélmény megszületik és megtestesül. A testből, észleleti, érzéki tapasztalatból születő belső átélés ismerős konfigurációkba igyekszik, hogy megtartsa a megszokott világgal való együttmozgás szintóniáját. A történetmondás szerkezeti elemei pedig, mint egyfajta ruházat, esetenként, mint uniformis kerül az átélt, pre-reflektív tudatélmény valóságára. Mindeközben az izmainkba kódolt, néma, öntudatlan történetünk átlehel magától vágyakozásainkba. A pszichoanalízis és az idegtudomány egymással karöltve egyre nyíltabban kérdeznak rá az érzetek e konstitutív tartományára.